

Rosenblatt Emánuel képeslapjai a rudabányai vasércbányáról

HADOBÁS SÁNDOR

A képeslap a 19. század végének „találmánya”. Néhány év alatt az egész világot meghódították a kis kartonlapra nyomtatott fotók vagy rajzok. A képeslap-gyűjtés is hamar elterjedt kedvteléssé vált, aminek köszönhetően a legtöbb anizs szerencsére napjainkig fennmaradt, és köz- vagy magángyűjtemények féltett kincseit képezik.

A képeslapot az 1878. évi párizsi postakonferencia fogadta el hivatalos postai küldeménynek. Hazánkban az 1896-ban kiadott 32 darabos millenniumi sorozattól számíthatjuk a képeslap megjelenését és elterjedését. A képeslap-kibocsájtást az állam nem monopolizálta, ezért a posta és 1898-tól magánvállalkozók (többnyire fényképezők, de például falusi boltosok is) ezrével adtak ki képeslapokat. Alig volt olyan település az országban, amely kimaradt volna ebből a „divatból”. A hazai nyomdatechnika eleinte nem volt alkalmas a képeslap-gyártásra, ezért osztrák és német cégek készítették a magyar képeslapokat. Később azonban állami támogatással a magyar nyomdák is beszerezték a megfelelő berendezéseket, és egyre inkább itthon állították elő a lapokat, melyek a két világháború között már kizárólag *Magyarországon* készültek. 1948 után ezen a területen is az állam dominált, a *Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata* kapta feladatul a képeslapok gyártását és forgalmazását, emellett intézmények (például múzeumok) és más szervezetek is adtak ki lapokat. Napjainkban már nem lehet nyomon követni ezt a tevékenységet, bárki foglalkozhat képeslap-készítéssel. A digitális fényképezés és az okostelefonok általános elterjedése óta azonban drasztikusan visszaesett a képeslapok iránti kereslet, ami mennyiségi és minőségi hanyatlást is okozott. Viszont annál na-

gyobb az érdeklődés a klasszikus, főként 1920 előtt megjelent képeslapok iránt: a hajdan filléres darabok ma sok esetben több ezer forintért cserélnek gazdát.

A képeslap „ablak a múltba”. Nincs olyan téma, amit ne ábrázoltak volna az apró kartondarabkákon. Nélkülük kevesebbet tudnánk a 19-20. század fordulójának és az azt követő évtizedeknek a világáról. Akkor a fotográfia még nem terjedt el annyira, és technikailag sem járt azon a szinten, hogy a riport- vagy a „hobby”-fotósok kényük-kedvük szerint bárhol és bármit megörökíthettek volna. Erre csak a kisfilmes fényképezőgép létrejötte és elterjedése után kerülhetett sor (az első a *Leica* cég készüléke volt 1913-ban, melynek térhódítása csak később, az 1920-as években kezdődött). Ezért váltak világszerte népszerűekké a képeslapok. Gyűjtésük szinte a megjelenésük pillanatában elkezdődött, és évtizedeken át népszerű és hasznos tevékenység volt. A vásárolt vagy postai küldeményként futott lapokat albumokba rendezve tartották és nézegették; ha jártak ott, akkor az emlékek felidézésével, ha nem, akkor vágyakozással.

Az újabb időkben, a turizmus térhódításával, amikor a világ minden részéről és itthonról is özönlöttek a képeslapok az emberekhez, ismét divatba jött a gyűjtésük, különösen az 1960-as, 70-es években, amikor színes, ízléses lapok készültek. Szakkörök, klubok is alakultak e szép és tanulságos elfoglaltság hódolói számára. A modern (1945 utáni) képeslapok gyűjtése bárki számára elérhető (áraik az interneten általában 100 és 1000 Ft között mozognak), a korábbiaké azonban, ahogy fentebb említettük, már komolyabb befektetést igényel.

A bányák és a hozzájuk tartozó létesítmények, ugyanúgy, mint más ipari üzemek, az első világháború előtt gyakran szerepeltek a képeslapokon, a második világháborúig azonban már ritkábban, 1945 után pedig egyáltalán nem találkozhatunk velük. Ennek többféle oka lehet (biztonsági, iparjogvédelmi stb.), ezekkel azonban most nem foglalkozunk. Hogy a téma kezdetben milyen népszerű

volt, jól mutatják azok a könyvek, amelyek az utóbbi években jelentek meg itthon és külföldön a „bányász” képeslapokról.¹

A *Borsod megyei Rudabányán* (amely a 14-16. században ezüsttermelése révén királyi bányaváros volt) 1880-ban külszíni nagyüzemi vasércbányászat kezdődött a kimondottan erre a célra alakult *Borsodi Bányatársulat* révén. Két évtized alatt európai mértékkel nézve is korszerű üzemet és bányatelepet hoztak létre, szinte a semmiből. A képeslap korabeli divatjából a rudabányai vasércbánya sem maradhatott ki: első ábrázolásai már a századfordulón megjelentek (az eddig ismert legkorábbi lap az 1901-es feladási dátumot viseli, kiadjuk a helyi illetőségű *Klein testvérek* voltak, akik vendéglőt működtettek itt). Később (még az első világháború előtt) a bánya vasércpörkölő-kemencéi, majd a gépház (áramfejlesztő turbina), az elektromos „földvágógép” (kotrógép), az irodaház, a *Friedrich-altáró* bejárata és bányatelepi részletek is képeslapra kerültek. Témánk szempontjából azonban a legjelentősebb az a sorozat, amely 5 darabból áll, és 1925 körül készítette a miskolci *Rosenblatt Emánuel* fotográfus, utolsóként a rudabányai vasércbányát ábrázoló képeslapok közül. Mielőtt ezeket bemutatnánk, ismerkedjünk meg az alkotóval.

Rosenblatt Emánuel (néhol *Emilként* szerepel) nevét ugyan ismerik a fotótörténészek, de kevés adat maradt fenn róla az utókor számára. Születési és halálozási idejét a miskolci *Reggeli Hírlap* című újságban megjelent gyászjelentéséből tudjuk: 1939. június 22-én hunyt el 57 éves korában, ebből visszszámolva 1882-ben látta meg a napvilágot. Születési helyéről egyelőre nincs tudomásunk. Jelenleg ismert legkorábbi fotója 1904-ből való, melynek hátoldalán ez a bélyegzés olvasható: „ROSENBLATT EMANUEL / Kréte rajzoló festő és / fényképész / Kis-Enyiczke”. (Ez utóbbi település közvetlenül *Kassa* mellett található, mai neve *Ha-*

¹ Horn János: *Képeslap-bányászat*. Budapest, 2002. Bányász Kultúráért Alapítvány, 156 old.; Turčan, Tibor – Gašpar, Ján: *Banická a hutnícka minulosť Slovenska na starých pohľadniciach. Mining and metallurgical Past of Slovakia on old postcards*. Kosice, 2015. Banská Agentúra, 159 old. – Az utóbbi album alakú könyvben körülbelül 300 képeslap szerepel a Felvidékről, főként 1920 előttről, eredeti színben és méretben.

niška) Figyelemre méltó, hogy *Rosenblatt* ekkor csupán csak 22 éves volt, és már önálló műhellyel rendelkezett. Egy 1908-ban készült felvétel hátoldalának nyomtatott felirata szerint még mindig *Kis-Enyczkén* volt a műterme. Később (1910 körül) *Eperjesen* is üzletet nyitott, és „Kis-Enyczke és Eperjes” helymegjelölést használt a fotókon. Végül, úgy látszik, hogy már csak az utóbbi városban működött, mert 1910 utáni képein ez olvasható: „Rosenblatt Emánuel / fényképészeti és festészeti műterme / Eperjes, Fő utca 5. sz. Fényképek / Aquarellek / Pastellek / Olajfestmények / Gumi és szénnyomatok. / Nagyítások bármely fénykép után készítenek. / A lemez utánrendelésre eltételek”.

Eperjesen megnősült, a felsége *Fuchs Ilona* (*Eperjes*, 1885 – *Boston, Massachusetts, USA*, 1965) volt. A sárosi megyeszékhelyen született első gyermekük, *Károly* (1910-1953), aki 1938-ban *Prágában* orvosi diplomát szerzett. Őt még három leány követte: *Klára* (*Eperjes*, 1915), *Edit* (? , 1917) és *Heda* (*Hedvig, Miskolc*, 1923). A gyerekek születési helyéből látszik, hogy az első világháború alatt még *Eperjes* volt a család tartózkodási helye, és nyilván itt működött a fényképészet is, *Trianon* után viszont áttelepültek *Miskolcra*, az új határok közé szorított *Magyarországra*. Közben azonban *Kassán*, a *Fő utca 25.* szám alatt is műtermet nyitott *Rosenblatt*, amiről az ott készült fényképein olvasható, a fentebb ismertetett eperjesivel azonos szövegű, de kassai címet tartalmazó nyomtatott felirat árulkodik. 1915 után valószínűleg átköltözött a nagyobb ügyfélkört biztosító abaúji „fővárosba”, de az is lehet, hogy egyidőben mindkét megyeszékhelyen volt műterme a jól menő vállalkozásnak. (Korábban a *Fő utca 25.* szám alatt működött „Skalnik és fia ezelőtt Letzter és társa fényképészeti, festészeti és nagyító műterme”; talán ezt vásárolta meg vagy bérelte ki *Rosenblatt*, és alakította ki saját műhelyét.)

Mivel *Heda* (*Hedvig*) 1923-ban már *Miskolcon* született, az 1920-as évek elejére tehetjük *Rosenblatték* ideérkezését. A fényképész-műhely a Széchenyi utca 99. szám alatt nyílt meg (itt volt a család lakása is), és hamar nagy népszerűségegre tett szert. *Rosenblatt* magas szinten művelte a hivatását, amiről fennmaradt munkái tanúskodnak. Olyan különlegességeket is készített, mint a hir-

detéseiben szereplő gumi- és szénnyomatok, amire csak az igazán elhivatott és gyakorlott mesterek voltak képesek. A szokásos műtermi feladatok (portrék, családi és csoportképek stb.) mellett riportfotók és képeslapok készítését is vállalta. Egyes adatok szerint a mester halála után még néhány évig működött a műhely, de 1944-ben a *Rosenblatt család* is a zsidóüldözés áldozata lett, és be kellett fejezni a tevékenységüket. Akik túléltek a holokauszt borzalmaival, külföldön telepedtek le (mint fentebb említettük, özv. *Rosenblattné* is az *USA-ban* hunyt el.)

Rosenblatt Emánuelről a miskolci fotótörténet alig mond valamit: „...*Eperjesről jött – Kassa érintésével...*” – mindössze ennyit ír róla *Tarczai Béla* az egyik összefoglaló tanulmányában². Nevét fennmaradt alkotásai őrzik. Egykori műterme helyén később a *Miskolci Ruházati Bolt* dekorációs műhelye működött, s itt alakult meg a KPVDSZ megyei fotóköre, amelyből azután létrejött a ma is fennálló *Miskolci Fotóklub*.

Miskolci tevékenységének megkezdése után *Rosenblatt* kitűnő fotográfiáinak a híre gyorsan terjedt a megyében, így eljutott *Rudabányára* is. *Kállai Géza* akkori bányavezető – nyilván a tulajdonos, a *Borsodi Bányatársulat* vezetőségének hozzájárulásával – képeslap-sorozat készítésével bízta meg, amelynek 5 darabja az üzem 105 éves történetének talán legszebb, legértékesebb fotódokumentuma.

A helyszíni fotózás és a lapok megjelenésének dátumát nem ismerjük, de közvetett adatok (például postai bélyegzések) alapján 1925 tájára tehetjük. Az első világháború alatti hanyatlás után ekkor már ismét a régi színvonalon, rendezett körülmények között működött a rudabányai vasércbánya. A jelentősége időközben megnőtt azáltal, hogy a trianoni határok megvonása után az egyetlen műre való vasérc-lelőhelyünk maradt. Elérkezett tehát az idő, hogy képeslapok formájában ismét a külvilág elé lehessen tárni a megújult bányáról készült fotókat.

Nyilván több felvételt készített *Rosenblatt*, mint a végül képeslapon ábrázolt 5 darab, a publikálatlan fotók sorsáról azonban

² Tarczai Béla: A miskolci fotográfia története- = *A Herman Ottó Múzeum évkönyve* 25-26. Miskolc, 1988. 841-854. old.

nincs tudomásunk. Megjegyezzük, hogy a bányabeli fotózás alkalmával készülhetett az a fényképész megnevezése nélküli csoportkép is, amely a vasércbánya vezetőségét ábrázolja. A gondosan beállított, kiváló minőségű barnított (szépia) *fényképből Rudabányán* még ma is több példány található a *Bányászattörténeti Múzeum* gyűjteményében, illetve magántulajdonban.

Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy a szeretett férj,
 apa, testvér és rokon

Rosenblatt Emánuel

folyó hó 22-én, 57 éves korában hirtelen elhunyt.
 Temetése folyó hó 23-án délután 4 órakor lesz a Széchenyi-
 utca 99. számú gyászaházból.

Gyászolják:

Üzv. Rosenblatt Emánuelné <small>felesége</small> Dr. Rosenblatt Károly Deutsch Béláné <small>szül. Rosenblatt Edit</small> Rosenblatt Hedvig Livia <small>gyermekkel</small> Deutsch Béla <small>veje</small>	Rosenblatt József Messinger Samuelné Üzv. Frank Menyhértiné <small>testvérei</small> Messinger Sámuel <small>öccsora</small>
---	---

és a kiterjedt rokonság

Gyászjelentés a Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap (Miskolc) 1939. június 23-i számából.

Rosenblatt később is dolgozott *Rudabányán*. Például 1937-ben a *Bányász hősi emlékmű* és az *Országzászló* egy napon (1937. május 30-án) történt avatását is ő dokumentálta. A két eseményről paszpartúba foglalt, ceruzával szignált fotókat hozott forgalomba, melyek bekeretezve sok rudabányai lakás falát díszítették, egészen a legutóbbi időkig (régi bányászcsaládoknál még az 1990-es években is találkozhattunk velük féltve őrzött emlékként).

A rudabányai *Rosenblatt-képeslapok* technikai kivitele a kor legmagasabb színvonalát képviseli. Méretük apró eltérésekkel 13,5 x 8,8 cm. A hátlap szövegei kék színnel készültek nyomdai úton

(de nem magasnyomással, mert az látható, érzékelhető lenne). A bal felső sarokban körülbelül 12 pontos betűvel az ábrázolt bányahely megnevezése szerepel. Mindegyik lap közepén, kettéválasztva a címzésre és az üdvözlő sorok írására szolgáló részt, a „*Rosenblatt művészeti fényképészete Miskolcz*” felirat olvasható, függőlegesen elhelyezve. A képes oldalt valamilyen fénykép-sokszorosítási eljárással, barnított formában, fényes felülettel állították elő. A jobb alsó sarokban, fehér színnel, ovális keretben, melynek szélesebb átmérője 9 mm, felül a „Rosenblatt”, alatta a „Miskolcz” felirat, vagyis a cégmegnevezés szerepel, a keret ívét követő elrendezésben. A közel százéves lapok kiállták az idő próbáját, nem színeződtek el, fakultak ki vagy hajlottak meg, szakszerű tárolás esetén ma is újszerűnek hatnak. Sokáig forgalomban lehettek (időnként esetleg utánnomás is készülhetett belőlük), mert még az 1940-es évek első felében postára adott darabokkal is találkozhatunk. Ma már a képeslap-gyűjtők féltett darabjai, az aukciókon és az internetes kereskedelemben 3-4 ezer Ft-nál kezdődik az áruk.

Lássuk most már magukat a képeslapokat is, melyeket alább az eredeti színben, kicsinyítve mutatunk be. A rajtuk ábrázolt bányarészek beazonosításának megkönnyítésére mellékeljük a vasércbánya korabeli helyszínrajzának részletét, amit *dr. Pálffy Móric*, a *Magyar Királyi Földtani Intézet* munkatársa készített az 1920-as évek elején, amikor a *Rudabányai-hegység* geológiai viszonyait tanulmányozta.

1. Az *Andrássy II. bányarész*. A *Borsodi Bányatársulat* alapítójáról, *gróf Andrássy Manó*ról kapta a nevét, az érces vonulat központi részén. Az 1920-as években, és még 1945 után is, itt folyt a legintenzívebb termelés. A fotón jól megfigyelhető a külszíni bányaművelés módja: több, egymás fölé emelkedő szinten (pászttán) fejtették az ércet. A magasabb helyekről lejtős sínpályán engedték le a szállítószintre a megrakott csilléket. Az erre szolgáló berendezésnek „bremz” volt a bányászok által használt német eredetű neve, a magyar szaknyelvben „sikló”-nak mondják. Eredetileg csak a „feket” jelentette, amellyel a ’kutyát’ (csillét) lefékeztek (tulajdonképpen egy fadarab volt). „*Ma két, egy felső és egy alsó szintet összekötő hegyi vasutat értenek rajta. Rendszerint kétvágányú.*”

Úgy hozzák mozgásba, hogy a völgynek lefelé menő teli csillék súlyuknál fogva a hegynek felfelé menő üres csilléket felhúzzák” – írta róla *Tarján Jenő* 1939-ben a rudabányai vasércbányászok szaknyelvéről szóló tanulmányában. Az is látható, hogy mindenféle sínek hálózják be a bányatértséget. Ezeken a bányabeli szállítást végző csilléket mozgatták villanymozdonyok segítségével. A kép közepén, alul a megrakott szerelvény éppen az egyik földalatti szállítótávogatba tart, amelyen át a bánya peremén, a *Polyánka* nevű területen kialakított csilleállomásra, onnan pedig csillebuktató és csúszda alkalmazásával a bányatelepen lévő vasúti rakodóra továbbították az ércet. A vagonokba töltött anyagot *Barcika* állomáson keresztül szállították rendeltetési helyére.

2. A második képeslapon szintén az *Andrássy II. bányarész* szerepel, nagyjából az a terület, amelyet az első fotó is ábrázol, csak egy másik nézetből. Ezen is jól megfigyelhetők a fejtési szintek (különösen balra fent), a szállítópályák (egy enyhébb és egy meredek lejtésű, kettős sínpályával rendelkező sikló, lent közepén a földalatti szállítótávogatba igyekvő megrakott csillesor, alul balra pedig egy kisebb, szintén vasércel teli szerelvény), továbbá az elektromos hálózat faoszlopai.

3. A harmadik kép az *Andrássy III. bányarészben* készült, amely a mellékelt helyszínrajz szerint távolabb helyezkedett el az *Andrássy II*-től: *Rudabánya* ősi településrésze, a „falu” szomszédságában feküdt (maga a bányatelep ettől jóval délebbre alakult ki, az idők folyamán azonban a két rész összeépült). Az előző két fotóhoz hasonlóan itt is a fejtési szintek, a szállítópályák, a siklók és az altárók bejáratai érdemelnek figyelmet.

4. A negyedik képeslapon a *Vilmos-bánya* (a nevét valószínűleg *lovag Guttmann Vilmos* bécsi bankárról, a *Borsodi Bányatársulat* egyik alapítójáról és főrésztulajdonosáról kapta) részlete szerepel, amely az *Andrássy II.* bányamezőn túl terült el, középük ékelődött a *Szent István* és részben a *Kerkápolyi* bányatelek. Jól megfigyelhető rajta az egész bányát átszelő fő szállítópálya, amelyen éppen egy kisebb szerelvény áll vagy fut, körülötte munkások láthatók. A háttérben az úgynevezett „vilmosi nagy fal” emelkedik, amely ma is megvan. Mészköből, dolomitból, illetve gyenge vas-

tartalmú ércből épül fel, ezért nem művelték le. Nevezetessége, hogy az oldalában voltak láthatók a középkori (vagy talán még régebbi) földalatti réz- és ezüsbányák szelvényei, amelyek az 1880-ban kezdődött külszíni vasércbányászat nyomán kerültek napvilágra. Amikor a vasérctermelés azon a szinten járt, átkutatásuk során számos bányászszerszámot és más eszközt találtak bennük, melyek a régi rudabányai ércbányászat legfontosabb tárgyi emlékei. A legtöbbjük múzeumba került, de magánszemélyek is sokat őriznek belőlük. A sűrű növényzet és az erózió miatt sajnos már szinte láthatatlanok ezek az ősi bányavágatok. Néhány évvel ezelőtt alpinista módszerekkel próbáltak bejutni az üregekbe, de nem jártak sikerrel. A vilmosi nagy fal előterében működött a vasércbánya utolsó munkahelye, amelynek mély gödrében a bánya 1985 végén történt bezárása után kialakult egy körülbelül 300 m hosszú és 80 m széles bányató. Hazánk legmélyebb, közel 60 m-es állóvíze napjainkban sok látogatót vonz, a körülötte kiépült *tanösvénnyel* és a *Rudapithecus Látványtárral* együtt.

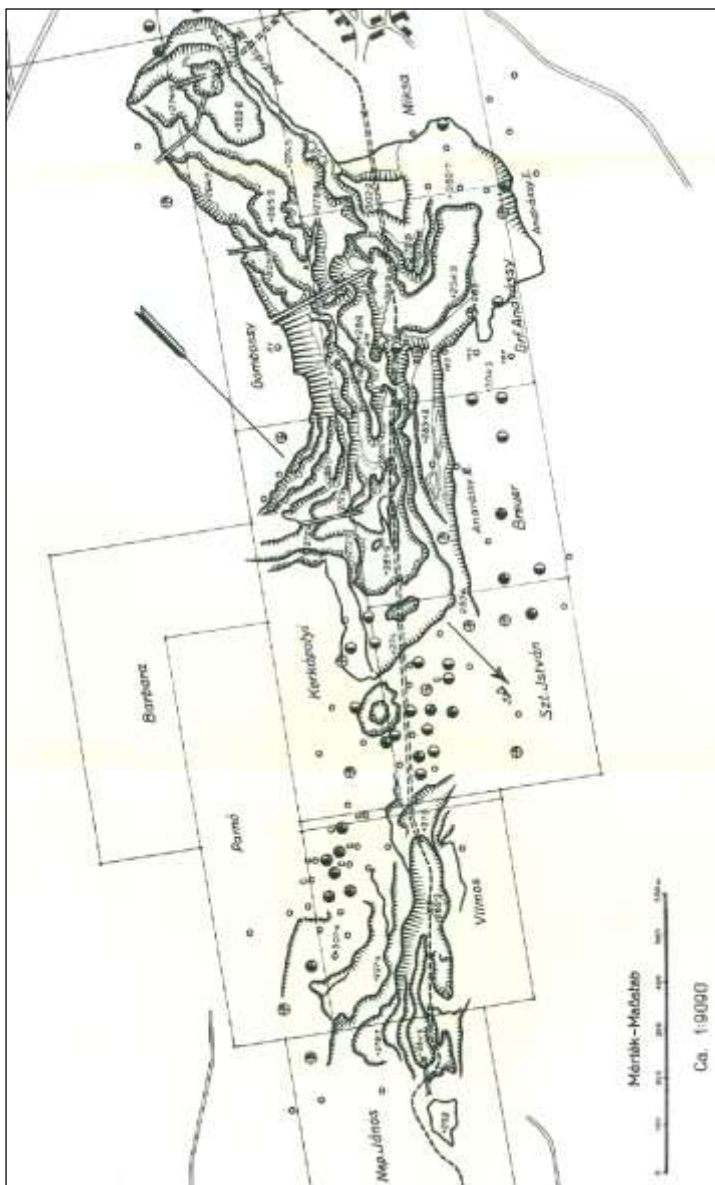
5. Az ötödik fotó az ércbánya vasúti rakodóállomását mutatja, amelyen legalább három sínpár és rakodásra váró vagonok figyelhetők meg. Jobboldalt a felemás szerkezetű, vakolatlan állomásépület látható, az ajtóban a fehérruhás alak az állomásfőnök, aki a fotózás kedvéért öltötte fel vasutas díszruháját. A háttérben balra a tűzoltószertár tornya, középen kissé távolabb a bánya villamos erőművének vaskéménye, mögötte pedig a római katolikus templom tornya magasodik. Ez a terület ma lényegében üresen áll; a vasúti síneket a közelmúltban felszedték, miután rajtuk már régóta nem folyt szállítás. Egyébként a rudabányai vasútnak érdekes története van. A *Borsodi Bányatársulat* 1880-81-ben, alig egy év alatt kiépítette a *Barcika* vasútállomásig vezető 15 km-es iparvágányát, amely mindaddig működött, amíg a MÁV *Ormospusztáig* 1912-ben megépült normál nyomtávú vonalát 1924-25-ben meg nem hosszabbították *Rudabányáig*. Ekkor az iparvasúti síneket a bányavállalat eladta *Szeged* városának, ahol a környező tanyavilágba vezető kisvasút kiépítésére használták. *Rudabánya* azonban 1945-ig csak tehervonatokat indított és fogadott, mivel az *Ormospuszta-Rudabánya szakasz* az építetű, a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű*

Rt. tulajdonában volt. A személyszállítás csupán a második világháború után indult meg, amikor az egész vonal állami kezelésbe került. Ez a felvétel tanúskodik arról, hogy a rudabányai vasércbányát ábrázoló képeslapokon szereplő fotók 1925-ben, vagy nem sokkal később készülhettek. A szóban forgó felvételen ugyanis már a normál (1435 mm-es) vasúti sínpálya látható, ami csak 1925. április 7-én „érkezett” Rudabányára (ekkor indult meg rajta a forgalom), felváltva a korábbi 1000 mm-es iparvágányt.

Rosenblatt Emánuel nagy szakmai tudásról tanúskodó képeslapjai méltó emléket állítottak a hajdani rudabányai vasércbányászatnak. Velük együtt az alkotó is érdemes arra, hogy az utókor megtartsa őt jó emlékezetében.

*Kállai Géza okl. bánya- és közgazdasági mérnök, a Borsodi Bányatársulat, majd a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. rudabányai vasércbányájának igazgatója, a Rosenblatt-féle képeslapok megrendelője.
(A fénykép 1925 körül készülhetett)*

A rudabányai vasércbánya helyszínrajza 1924-ben. (Pálffy Móric)

1. képeslap: „*RUDABÁNYA. A rudabányai barnavasércbányászatnak »Andrássy II« bányarésze*”

2. képeslap: „*RUDABÁNYA. A rudabányai barnavasércbányászatnak »Andrássy II« nevű bányarésze*”

3. képeslap: „RUDABÁNYA. A rudabányai barnavasércbányászatnak »Andrássy III« nevű bányarésze”

4. képeslap: „RUDABÁNYA. A rudabányai barnavasércbányászatnak »Vilmosbánya« nevű bányarésze”

5. képeslap: „RUDABÁNYA. A vasércbányászat rakodóállomása”

Az Andrassy II. bányarész napjainkban. A vasércbánya 1985-ben történt bezárása után itt alakult ki hazánk legmélyebb tava